

Формування естетичних смаків майбутніх вчителів музики на заняттях фортепіано в педагогічному коледжі

Періоди оновлення суспільства завжди глибоко впливають на перебудову світогляду і психологію людей, духовне життя в цілому. Тому не дивно, що докорінні зміни, які відбуваються в нашій країні, висунули комплекс нових вимог до результатів педагогічної діяльності. Серед них важливе місце посідають

завдання гуманітаризації освіти, посилення її зв'язків з досягненнями вітчизняної й світової суспільної думки. Потреба їхнього вирішення обумовлена ствердженням ідей самоцінності людської особистості, гуманістичної сутності, загальнолюдських цінностей та моральних ідеалів національно зорієнтованого світогляду молоді.

Характерною ознакою нашого часу є зростання ролі музичного мистецтва у суспільстві. Маючи безліч стилів, жанрів, виконуючи важливі соціальні функції, музика стала невід'ємним акустичним супроводом побуту студентської молоді. Спостерігається постійне підвищення інтересу до неї, зростання інтенсивності «спілкування» з музикою. Це ще раз підтверджує необхідність удосконалення педагогічних процесів духовного розвитку особистості засобами музики, пошуку найефективніших шляхів реалізації її виховного потенціалу [5, 4].

Підготовка студентів коледжу, майбутніх вчителів музики, потребує нового підходу до їхнього навчання та виховання. А тому, особливо високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки. Викладач має спрямовувати навчально-виховний процес на особистість вихованця, вибудовувати свою професійну діяльність так, щоб кожен студент мав необмежені можливості для самостійного і високоефективного розвитку.

«Готовність до інноваційної педагогічної діяльності, – на думку І. Дичківської, – особливий стан, який передбачає у педагога мотиваційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості. Педагогічні інновації, як і будь-які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних програм з державними програмами виховання і навчання, співіснування різних педагогічних концепцій. Вони потребують принципово нових методичних розробок, нової якості педагогічного новаторства.

Інноваційну компетентність майбутніх педагогів ми формуємо через систему мотивів знань, умінь і навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій. На жаль, молодь не завжди усвідомлює, що знання, інтелект та моральність є головними ресурсами стійкого прогресу, і саме вони, в кінцевому результаті, визначають долю людини [1, 285].

Серед різноманітних засобів формування особистості педагога важливе місце належить мистецтву, зокрема музиці. Питання її впливу на розвиток майбутнього вчителя музики ніколи не випадали з поля зору тих, хто займається проблемами освіти молоді. Поступове витіснення традиційних духовних цінностей, черствість, егоїзм, падіння моралі, на жаль, є рисами, притаманними сьогоdnішньому часу. Живемо у світі матеріальному, а тому втрачаємо життя внутрішнє, духовне. Отже, відновлення системи цінностей так необхідне молодому поколінню. З огляду на це, розширення можливостей застосування музичного мистецтва у системі педагогічної освіти є вельми своєчасним і перспективним. Наше завдання – випускати не лише «предметників», а по-справжньому інтелігентних фахівців з гуманітарним світоглядом.

«Любіть і вивчайте велике мистецтво музики. Воно відкриває вам цілий світ високих почуттів, пристрастей і думок», – писав видатний композитор сучасності Дмитро Шостакович.

Оволодіння музичним мистецтвом є нелегким завданням. Музика має свої, відмінні від інших видів мистецтва, специфічні засоби емоційного впливу і, нарешті, свою особливу мову. Будучи специфічною формою суспільної свідомості, музика узагальнює багатовіковий досвід духовно-емоційного ставлення до світу і допомагає людині глибше пізнати себе, свій внутрішній світ. Передача різноманітних настроїв, що розширює можливості пізнання художньої картини світу, активізує сферу власних почуттів і переживань людини.

Мова музики складна для сприймання, а тому, щоб по-справжньому зрозуміти музичний твір, особливо симфонічний або оперний, треба мати хороші теоретичні знання, натренований музичний слух, уміння сприймати та аналізувати її. Отже, вся діяльність педагога-музиканта направлена на те, щоб прищепити любов до музики, навчити розуміти її, захоплюватися нею, сприймати музику, як джерело, що живить любов, доброту, не дає іржавіти душам.

Формування естетичних смаків майбутніх учителів музики – невід’ємна частина загального музичного розвитку людини, формування свідомості, духовності, особистісного ставлення до навколишнього світу. Людина духовна тією мірою, якою вона замислюється над цими питаннями і прагне отримати на них відповідь. Про це я пам’ятаю завжди, працюючи зі студентами на заняттях фортепіано. Зрозуміло, що окрім обов’язкового теоретичного матеріалу, який мають знати студенти, сприяю вихованню правильного розуміння суті життєвих явищ, допомагаю визначитися, що в них треба змінити, а що слід захищати як позитивне, по-справжньому гуманне.

Формування естетичних смаків неможливе без усвідомлення важливості формування музичного сприйняття музики. На кожному занятті фортепіано розвиваю емоційну сферу студентів, художньо-творчу активність, здатність до розуміння і переживання музики. Уміння слухати і чути музику не є вродженою якістю, а тому розвиваю пізнавально-творчі можливості студента у цілеспрямованому аналізі музичних творів, бо лише власна діяльність є запорукою глибоких переживань, естетичної насолоди, високих художніх смаків і переконань. Практика показує, що глибоко усвідомлюють і аналізують твори лише ті студенти, які мають міцні теоретичні знання, тверді переконання та ідеали.

Велике значення у сприйманні музики відіграє педагогічне керування. Майбутній вчитель музики має не тільки володіти методами керування, а й педагогікою як мистецтвом; «заражати» дітей своєю любов’ю до музики, наповнювати їх естетичною радістю, впливати на них, передусім, власним виконанням музики. Сила образного слова вчителя, яке супроводжує виконання музики, може мати вирішальне значення для її виховного впливу [4, 9].

«Виникнення музичних уявлень, – на думку Г. Падалко, – пов’язана з усвідомленням особливостей музичної мови та її виражальних засобів. Емоційна чутливість до музики формується і виховується разом із розвитком музичних здібностей: музично-слухових уявлень, музичного слуху, в широкому розумінні слова, і музичної пам’яті. Основною умовою розвитку цих здібностей у процесі сприймання музики є правильний підбір музичних творів не тільки за змістом і художніми якостями, а й за їхньою доступністю студентам певного рівня загального та музичного розвитку» [3, 7].

Естетичні смаки майбутніх учителів музики формуються під час слухання і виконання творів, які народжуються і живуть у суспільстві, як естетично-значимі цінності. Неможливо переоцінити значення вивчення творів композиторів-класиків у формуванні духовної культури майбутніх

учителів музики. Студенти уже з першого курсу знайомляться з творами Й. Баха, В. Моцарта, Й. Гайдна, Л. Бетховена, з творами великої форми та творами поліфонічного складу викладення. Це, звичайно, невеликі за обсягом музичні твори, але ознайомлення з формою, фактурою і стилістичними особливостями дають можливість не тільки зрозуміти глибину музичного змісту, а й пережити естетичну насолоду під час їхнього виконання.

Основою мистецтва є художньо-образне відображення дійсності.

Передача внутрішнього стану людини, її надій, сподівань, віра у краще майбутнє – це чи не основні риси, притаманні романтичному стилю в музиці. Така музика більш зрозуміла, а тому краще сприймається нашими студентами. Твори видатних композиторів: Ф. Шопена, Ф. Шуберта, Ф. Ліста, С. Рахманінова, Р. Шумана, П. Чайковського, особливо його «Дитячий альбом» та «Пори року», наші студенти виконують із задоволенням. У виховному плані важливо і те, що під час слухання і виконання таких творів не тільки змінюються, а й відшліфовуються смаки й симпатії, естетичні й моральні оцінки, погляди студентів. Виховний вплив на молодь виявляє не лише музика, а й особистість композитора. Знаючи його життєвий шлях, студенти краще сприймають і розуміють його твори.

Пошуки нових шляхів і засобів виховного впливу на підростаюче покоління підкреслили особливу роль народної музичної творчості у становленні духовності людини. Педагогічну доцільність використання такої музики важко переоцінити. Твори видатних композиторів М. Лисенка, Я. Степового, С. Людкевича, М. Дремлюги, М. Глінки сприймаються студентами особливо тепло. Чарівні звуки мелодій торкаються струн юних душ, наповнюють їх любов'ю, і немає сумніву, що ті душі стануть більш просвітленими і наповняться одухотвореністю.

Досить насичений репертуар студентів різноманітними піснями: піснями з репертуару дитячого садка та школи, українськими народними піснями та їхніми обробками. Любов до народної музики, пісні – найприродніше і найглибніше духовне начало людського життя, адже кожна людина генетично несе в собі початки тієї музичної свідомості, на якій в далекому минулому зросла могутня стихія музичного фольклору. Опора на фольклор сприяє проникненню до глибин народної творчості, наближенню до сформованих упродовж віків уявлень про сутність людини, її духовність, красу й гармонію докільля [6, 35].

Людські пісні – найглибша мука,

Найвища радість на землі!

Людська душа тисячозвука
В гірським одбита кришталі,
І перемога, і жалоба,
Веселки і грози подоба!

Так писав про пісню М. Рильський.

Пісня – своєрідний барометр, який раніше від інших видів музики вловлює і відбиває найменші зрушення в суспільних настроях часу, в естетичних поглядах і смаках. Пісня – це джерело натхнення, радості і надії [2, 287].

«Якщо хочеш дізнатись про справжній побут, стихії характеру, всі повороти і відтінки почуттів, хвилювань, страждань, веселошів, якщо хочеш випитати дух минулого часу – звернись до пісні», – писав М. Гоголь.

Студенти із задоволенням виконують пісні А. Філіпенка, М. Красева, В. Верховинця, Ю. Михайленко, Т. Шутенко, Т. Попатенко, М. Глінки, обробки народних пісень композиторів М. Леонтовича та Я. Степового. Саме в них життєва мудрість, саме така музика формує здатність розуміти прекрасне і творити його. Народна пісня, поєднуючи в собі синтез слова і музики, живе своїм складним життям, яке відтворює та втілює в життя думки і почуття в усіх найтонших нюансах. Торкнувшись струн серця, вона залишається з нами назавжди.

Велике значення у виховання естетичних смаків є виховання любові до природи засобами музики. Навчити студентів розуміти і любити рідну природу можна шляхом залучення до вивчення музичних творів, що змальовують яскраві її картини. Використовуючи наявні уявлення про навколишній світ, я, шляхом показу і аналізу музики, що відтворює образи тварин, птахів або малює явища природи, збагачую їхні враження, розширюю знання, привчаю не тільки бачити і любити красу рідних просторів, а й берегти і охороняти їх. Виконуючи твори Е. Гріга «Ранок», С. Руббаха «Горобець», М. Любарського «Курочка», «Дощик», С. Майкапара «Метелик» та багато інших, навчаю студентів уміло розкривати зміст творів, знаходити звукові зіставлення, проводити асоціативні паралелі, які відповідають змістові твору і сприяють появі у них нових, незнайомих ще, образів. Ці звукові зіставлення різноманітні і за формою побудови, і за змістом. Мелодія, гармонія голосоведення, ритміка та інші елементи музичного твору передають задум композитора. Усі вказані елементи студент повинен відчутти й

самостійно пов'язати в логічну єдність. Для кращого розуміння змісту музичного твору пропоную прочитати відповідну художню літературу чи подивитися картини, скульптуру тощо. Таким чином студент розвиватиме свій художній смак і глибше зацікавиться мистецтвом. Отже, необхідність цілеспрямованої роботи щодо активізації самостійного творчого мислення майбутнього вчителя музики, яке є опорою його переконань, поглядів і смаків не викликає заперечень. З найперших занять виробляю у студентів свідоме розуміння музичних завдань, прагну пробудити творчу ініціативу.

Розвиваючи студентів духовно, усвідомлюю, що музика є одним із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення усьому духовному життю людини. Якщо змістовність духовної культури становлять естетичні, моральні та світоглядні цінності суспільства, то музика є інтонаційним способом вираження цих цінностей. Здатність мистецтва збуджувати в людині насолоду є його найважливішою функцією [4, 5].

Формуючи музичний смак у студентів, викладачі педколеджу навчають студентів умінню відрізнити справді прекрасне в музиці від потворного, умінню отримувати насолоду від музики й знаходити джерело духовного збагачення. Наші студенти усвідомлюють, що музичний смак не з'являється сам собою, його слід виховувати і розвивати. Для цього необхідно слухати хорошу музику, вчитися розуміти її зміст та мову.

Існує надзвичайно велика різноманітність музичного мистецтва. Різне місце у житті людей займають його форми і жанри, але всі вони по-своєму потрібні людям. Потрібна будь-яка музика, аби вона збагачувала духовний світ людини, виховувала в неї почуття прекрасного, закликала до вдосконалення життя і самого себе. І в цьому розумінні немає різниці між «легкою» та «серйозною» музикою, є єдине музичне мистецтво, необхідне гармонійно розвиненій людині.

Світ музики – незвичайний і неповторний, він постійно вимагає неупередженого, серйозного і вдумливого ставлення до себе та приховує свої таємниці.

Разом з тим він доступний всім і кожному. У світ музики можна ввійти тільки з серйозними намірами. Тільки тоді розкриється надзвичайна його широта. Крім опер, симфоній, романсів, пісень є ще величезна, справді незчисленна, різноманітність музичних форм, жанрів, стилів... Але музика живе не тільки в театрах, музичних залах – вона живе у кожному з нас. Світ людських думок, почуттів, переживань: наші мрії та спогади, щастя і горе,

любов і ненависть, це музика, яку можна почути, навчившись її мови [2, 285-333].

«Любителями і знавцями музики не народжуються, а стають», – говорив визначний композитор Д. Шостакович. Слід мати на увазі, що жодна книжка чи брошура не може зробити в душі людини швидкого перевероту від нерозуміння музики і байдужості до неї, до розуміння й любові... Щоб полюбити музику, треба, насамперед, її слухати і виховувати свій смак на кращих зразках музичної класики.

Чудовими є слова Ю. Малишева про музику, які я доношу до кожного свого студента: «Якщо ви хочете бути всебічнорозвиненою особистістю, якщо ви хочете прожити яскраве життя, багате на почуття, музика вам просто необхідна! Вона відкриває такі сторони дійсності, такі почуття і переживання, про які без неї ви, можливо, навіть і не здогадувалися б. Любіть же музику – один з найбільших скарбів людської культури! Ідіть їй назустріч – і вона щедро віддячить кожному, хто йде до неї з відкритою душею!» [2, 90].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. – Навчальний посібник. – 2004. – 285 с.
2. Малишев Ю.В. Це – музика!: Книга для молоді, I частина. – К.: Муз. Україна, 1974. – 234 с.
3. Падалка Г. Музика в школі. Збірник статей. – К.: Музична Україна. – 1977. Випуск 4 – 123 с.
4. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч. метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
5. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
6. Художня освіта і проблеми виховання молоді: Збірник наукових статей // Кол. авт. Рудницька О.П., Уланова С.І., Ростовський О.Я. Та ін. – К.: ІЗМН, 1997. – 164 с.